

pelnú nezávislosť na okolitom prostredí. Uplatňuje sa tu výrazne fyzikálny vzťah medzi objemom živej hmoty mraveniska k celkovému povrchu mraveniska. Hniezda väčších rozmerových tried majú pri väčšom objeme organickej hmoty menší povrch. Tým pádom majú i menšie straty tepelnej energie a lepšie odolávajú výkyvom počasia.

NAVRHOVANÉ OPATRENIA NA ZAISTENIE OCHRANY KOLÓNII FORMICA RUFA.

1. Priebežne monitorovať aktuálny stav materských hniezd s dôrazom na vývoj oddelených čiastko-

vých rojov. Vznikajúce dcérske mraveniská je účelné zabezpečiť krytmi z drôteného pletiva a tým zabrániť rozhrabávaniu termoizolačných kóp najmä vtákmi z radu ťaľotvarých.

2. Viesť evidenciu a vykonávať pravidelné merania rastu a rozmiestenia hniezd.

3. Vo vegetačnom období určovať v istých časových intervaloch smer a uhly potravných ciest a systém ich vzájomného prepojenia. Rozloženie ich trás je dôležitým prvkom umožňujúcim určenie miery príbuznosti vznikajúcich - inícia-

nych hniezd vo vzťahu k hniezdam materským.

4. Dôležité je zachovanie krovinného poschodia vo vertikálnej štruktúre lesného porastu. Dostatok krovín v potravnom teritóriu vytvára predpoklady pre vznik trofobiózy.

Dlhoročné sledovanie populačnej dynamiky a gradácii početnosti utvára obraz o vývoji kolónii mravca lesného v dlhodobejšej perspektíve.

Použitá terminológia je v súlade s dostupnou myrmekologickou odbornou literatúrou.

Bc. Ladislav Hlůška

Quo vadis, entomológia?

(Prižmurujeme oči nad pomalým rozkladom a zánikom entomológie?)

The author in his second article on this topic continues to analyze the problems of commercialism in entomology. It seems that consequences of commercialized entomology are still underestimated. Commercial entomology appears as a serious threat not only for the genofund of scarce and endangered insects, but for entomological science itself. Very intensive, „fanatic“ collecting destroys microhabitats of stenobiontic and the most vulnerable insect species; there are even instances where hollows of old trees and solitary dying old trees are cut down and carried away by „entomologists“ in order to gain the largest series of the scarcest species for sale. But, moreover, commercial entomology destroys the basic principles of entomology which is oriented scientifically and conservationally.

The author also tries to analyze the unfavourable position of entomology in the Slovak Republic. The Slovak Entomological Society is attacked not only by commercial deviations. The social position of entomologists (and scientists generally) is not appraised sufficiently here. Entomology has become a relatively expensive hobby accessible only for privileged layers of the society. Moreover, Act 287 brought a host of difficulties for professional entomologists because it does not distinguish differences between serious and commercial entomologists. Therefore it will be necessary to rebuild this act (mainly § 42) totally.

V Chránených územiach Slovenska (CHÚS) sa v poslednej dobe objavilo niekoľko príspevkov venovaných problémom komercializácie entomológie. V poslednom čísle to boli články Ľubomíra Vítaza „Niekoľko poznámok k ochrane denných motýľov a komerčnej entomológii na Slovensku“ a Ing. Svätopluka Čepe-

láka „Sú entomológovia hrozbou pre ohrozené druhy hmyzu?“. Obe články sú do istej miery reakciou na môj obsiahlejší príspevok v CHÚS č. 25, ktorý (konečne) odštartoval odbornú diskusiu na tému komerčnej deformácie entomológie.

Hoci obe články obsahujú mnohé myšlienky, s ktorými by sa dalo

súhlasiť, k niektorým považujem za potrebné sa ešte vyjadriť. Mám taký pocit, že stále pretrvávajú tendencie podceňovať nebezpečenstvá, vyplývajúce z komercializácie entomológie. Žiaľ, na otázku Ing. Čepeláka „Sú entomológovia hrozbou pre ohrozené druhy hmyzu?“ možno v niektorých prípadoch odpovedať kladne. (Aby som to doplnil - v prípade niektorých druhov, ako i niektorých entomológov!) Viaceré argumenty som načrtnol v mojom príspevku v CHÚS č. 25 - stačilo si ho pozorne prečítať...

Pred viac než desiatimi rokmi (ešte za študentských čias) prišli za mnou traja entomológovia z Moravy. Mám si vraj sadnúť do auta a ídeme na južné Slovensko zbierať. Išli sme. Na jednej stepnej stráni jeden z nich chytil *Meloe cicatricosus* Leach. V tej chvíli vypuklo niečo, čo sa nedá nazvať ináč, ako šialenstvo. V priebehu asi troch hodín títo traja „borci“ pomalým krokom v miernom predklone doslova meter po metri niekoľkokrát presliedili celú lokalitu. Výsledok - osem kusov *Meloe cicatricosus* a sedem exemplárov *M. decorus* Br. & Er. Som si istý, že keby sa im podarilo

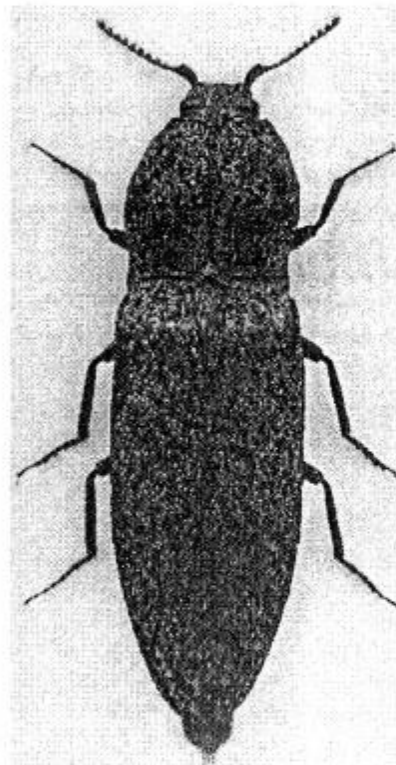
chytiť 50 májok, zobrali by to všetko do kusa. Na moju rozpačitú otázku, načo im bude tolko májok, odpovedali, že „aj pre kamarátov, alebo na výmenu“!... (Ale za čo? Za iné chrobáky, alebo za peniaze?)

V Slovenskom krase som videl „borcov“, ktorí motorovou pilou rozpíľovali staré duby a nakladali na terénne auto! „Ešpézetku“ som z diaľky nevidel, a prísť bližšie som si netrúfol. Vtedy som pochopil, ako je možné, že sa niekto „entomológovia“ prezentujú na burze s 10 až 20 kusovými sériami *Eurythyrea quercus* (Hbst.), a iných vychytených druhov. Pri Rimavskej Soboti som bol svedkom udalosti, keď traja „experti“ doslova vyhádzali obsah dutín niekoľkých statných dubov, a zobrali vyše 30 imág (!) *Osmoderma eremita* (Scop.) a 15 imág *Cetonischema* (= *Potosia*) *aeruginosa* (Drury)! To im však nestačilo, preto (preventívne) zobrali ešte asi 30 odrastených lariev!!! Nedávno sa mi dostala do uší dosť dôveryhodná správa, ktorá ma doslova šokovala. Niekde na strednom Slovensku existuje istý pán, ktorý nikde nepracuje, ale žije si dosť slušne. Už dlhé roky sa živí lovom a predajom druhu, ktorý je u nás i v okolitých krajinách prísne chránený - *Parnassius apollo* (L.)!!!

Myšlienka Ing. Čepeláka „asi jediný spôsob, ako zachrániť našu prírodu, by bolo zrušiť dobrovoľných entomológov s prísnyim zákazom vstupu entomológov do nášho štátu“ je formulovaná paušálne. Aby sme vec konkretizovali - niektorých dobrovoľných (a žiaľ asi aj profesionálnych!) entomológov by bolo fakt asi treba „zrušiť“, podobne ako nepovoliť vstup niektorým entomológom na územie Slovenska. Počínanie niektorých „entomológov“ pri zbere pripomína viac vyčinenie šialenca, než vedecký výskum. Nakoniec, im ide o niečo úplne iné, ako o vedu! Tieto poľutovaniahodné schizoidné bytosti sa len kryjú „pozlátkom“ vedy a väčšina z nich aj členstvom v Slovenskej, resp. Českej entomologickej spoločnosti. Pritom vlastne nechápu ani po-

slanie, ani filozofické a etické poslanstvo entomológie. Och, etika! Na čo sa to ja, stará štruktúra, v tejto chorej dobe odvolávam...

Je to smutné, ale na burzách sa (ako predávajúci!) už začínajú objavovať aj ľudia „dekorovaní“ akademickými a vedeckými titulmi. Desí ma predstava doby, keď za stolikom s napichanými chrobákmi alebo motýľmi bude stáť

● K dobre "predávateľným" druhom patrí aj vzácny boreomontánnny relikt *Laccophilus lepidopterus* (Pouz.)

Foto: I. Jančok ml.

pán docent, alebo nebodaj univerzitný profesor! Celý tento dekadentný vývoj dolieha najťažšie na mladú generáciu. Mládenci, ktorí začínajú s entomológiou, sú dezorientovaní. Na burze predsa vidia z ich pohľadu kapacity, ostrieľaných (a často i titulovaných) entomológov predávať hmyz. Pochopiteľne, že si začnú myslieť, že to tak má byť. Nedávno som sa zoznámil s dvoma gymnazistami z Martina. Chlapci majú na svoj vek veľmi slušné zbierky i vedomosti z koleoptero-

lógie. Trvalo mi však dlhšiu dobu, kým som ich presvedčil, že už nebudú chodiť na burzu kupovať chrobáky.

L. Vítaz tvrdí, že „burzy treba podporiť a využiť v prospech ochrany prírody“. Priklonil by som sa k tomu vtedy, keď by sa zmenila celková koncepcia týchto akcií. Privítal by som, keby škaredé monetaristicky znejúce slovo „burza“ bolo nahradené označením „entomologický konzultačný deň“. A aká by mala byť náplň týchto akcií? Predovšetkým konzultácia sporného materiálu a nákup entomologických pomôcok a literatúry. Ďalej besedy, ukážky nových druhov pre faunu Slovenska, prezentácia diapozitívov a filmov s entomologickou a ochranárskou problematikou, ako i dialóg so zástupcami masmédií. Akceptovateľná by bola aj vzájomná výmena materiálu. Predaj hmyzu - aspoň materiálu zbieraného na území Slovenska, je právne veľmi diskutabilný. Ak by mal totiž niekto z predávajúcich hmyz z lokalít napr. v okrese Veľký Krtíš, Zvolen, Levice, Lučenec a Rožňava, bolo by možné od neho požadovať povolenie všetkých príslušných OÚŽP v zmysle § 42 Zákona o ochrane prírody a krajiny č. 287 z roku 1994, ku ktorému si v závere dovoľím komentár. Aj s týmto problémom sa však „entomológovia“ vysporiadajú - stačí iba na lokalitných štítkoch miesto dátumu 10. 5. 1996 písať rok 1993, 1994, alebo trebárs aj 1990... Toto je ďalší dôvod, pre ktorý sa staviam odmietavo k predaju hmyzu na burzách, azda s výnimkou zahraničného materiálu (aj ten je v mnohých prípadoch zbieraný v chránených územiach).

Nádor komerčnej entomológie, žiaľ, šarapatí aj v iných krajinách, vrátane tých najvyspelejších. Chceme sa však zastaviť pri situácii vo Veľkej Británii, pretože je veľmi poučná, a dosť sa odlišuje od slovenských pomerov. Áno, aj tam sa konajú burzy. Ale vo Veľkej Británii sú dve entomologické spoločnosti - Amateur Entomological Society (ktorá má napriek prívlastku „amatérska“ vysokú úroveň) a Royal Entomological So-

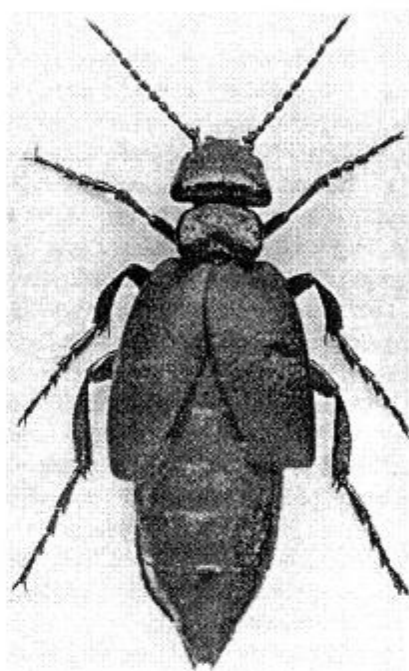

ciety. V anglickej Kráľovskej entomologickej spoločnosti však - na rozdiel od Slovenskej entomologickej spoločnosti (SES) - platí nepísaný zákon, v zmysle ktorého je kupčenie s hmyzom niečo ponížujúce a nemorálne. **Účasť člena Royal Entomological Society ako predávajúceho na burze s hmyzom by sa, samozrejme, brala ako vedecká samovražda!** Rád by som veril, že aj my sa dožijeme takéhoto stavu...

Rozmach komerčnej entomológie nespôsobuje len genofondové škody, často žiaľ práve na populáciách tých najvzácnejších a najunikátnejších druhov. Viaceré z nich sú síce už zahrnuté v návrhu vyhlášky o druhovej ochrane živočíchov, vyhláška však celý problém v jeho komplexnosti nerieši. Ešte závažnejším dôsledkom komerčnej entomológie je pokračujúce ničenie mikrobiotopov stenotopných a veľmi zraniteľných druhov - azda učebnicovým príkladom je situácia v NPR Boky, ktorú som podrobnejšie opísal v CHÚS č. 25 v súvislosti s druhom *Ampedus quadrisignatus* (Gyll.). Pokiaľ zákony a výkonné orgány štátnej moci nezabránia niekoľkým bezohľadným šialencom v opakovanom každoročnom rozbíjaní starých bütľavých dubov, môže tento reliktný druh a faunistický klenot z NPR Boky vymiznúť. Napriek tomu, že ide (na papieri) o prísnu rezerváciu nadregionálneho významu! Nádor komercionalizácie však predstavuje najväčšiu hrozbu pre samotnú entomologickú vedu. Aj o tomto probléme a ďalších naväzujúcich paradoxoch (strach z publikovania lokalít „vychytených“ druhov), som písal v citovanom príspevku, na čo však nik nereagoval. V tejto súvislosti by sa dala použiť paralela, že **komercionalizácia degraduje a rozkladá entomológiu práve tak, ako prostitúcia degraduje a dehonestuje lásku!**

Vážení priatelia a kolegovia, prírodovedci, ochranári, vedenie SES, pozrite sa pravde do očí - slovenská entomológia je chorá! Ing. Čepelák vyslovil katastrofickú víziu možného zániku entomológie na Slovensku. Na

túto myšlienku prišli však už aj ďalší jeho kolegovia, vrátane odborníka takého formátu, ako je Doc. RNDr. Jan Patočka, DrSc. Entomológia je u nás skutočne vo veľmi zlej situácii, a nie je to vôbec iba dôsledok komerčných deformácií. Postavenie entomológa (a vôbec vedca) v spoločnosti nie je ani zďaleka docenené, pritom ceny ento-

● *Ku komerčne veľmi atraktívnym chrobákom patria v poslednej dobe i májky. Na obrázku je *Meloe decorus* Br. & Er. Konkrétne lokalitu sa opäť neodporúča citovať. Foto I. Jančok ml.*

mologických pomôcok, literatúry a pod. neustále rastú. Nastupujú problémy kontinuity - dnešná mladá generácia má iný systém hodnôt a len málokto mladík sa odhodlá vstúpiť do „rehole“ entomológie, navyše si to človek z chudobnejšej rodiny už ani nemôže dovoliť! Navyše, život entomológom veľmi skomplikoval Zákon o ochrane prírody a krajiny z r. 1994. Úmysel tvorcov tohto zákona bol isto dobrý, ale z dnešného pohľadu je jasné, že sa s vaničkou vylialo aj dieťa. Na nedávnom zasadnutí Stredoslovenskej pobočky SES sme dospeli k názoru, že zo SES sa stala vlastne poloilegálna organizácia! Takmer

všetci členovia SES totiž zbierajú aj budú zbierať načierno, pokým si potreby praxe a zdravého rozumu nevyntútia zmeny, najmä v § 42. Špecialisti, ako je Doc. Patočka, sa predsa pohybujú prakticky po celom území Slovenska, v priebehu roka môžu navštíviť aj 10-12 okresov. Nevieť si predstaviť, ako by človek tak zaneprázdnený vedeckou prácou (ktorou na rozdiel od úradníkov paradne zviditeľňuje Slovensko!) behal po úradoch a zháňal povolenia. A neviem si predstaviť, ako by mohol 2-3 mesiace dopredu vedieť, kde bude zbierať v júni alebo júli 1996. **Je jasné, že jediná schodná cesta bude zavedenie systému certifikátov na zber jednotlivých skupín živočíchov (nielen hmyzu) s celoslovenskou pôsobnosťou;** pričom, samozrejme, na zber v prísnych rezerváciách bude treba osobitný papier. **Takéto certifikáty by mali byť vydávané ODBORNOU organizáciou štátnej ochrany prírody (nie odborne nekompetentnými úradníkmi) na základe odporúčania Predsedníctva SES, alebo inej vedeckej spoločnosti.** V prípade celoslovenského certifikátu na zber chrobákov (alebo inej skupiny) na dobu neurčitú by serióznym entomológom alebo zoológom bol určite ochotný zaplatiť aj tisíc korunový kolok. Nakoniec, podobný systém funguje napr. v Nemecku.

Je zrejme, že na riešenie zložitých komplexov načrtnutých problémov bude potrebné zorganizovať minimálne jednu, no s veľkou pravdepodobnosťou viac medzirezortných konferencií, kde by boli zastúpení pracovníci SAŽP, MŽP SR, múzeí, prírodovedeckých fakúlt a výskumných ústavov, členovia výborov vedeckých spoločností, ale i právnicki a zástupcovia súdnictva, prokuratúry a kriminálnej i colnej polície. Je to smutné, ako sú ochranári hodnotení niektorými skupinami obyvateľstva. Nedávno mi jeden inžinier - ekonóm povedal: „Vy, ochranári, ste profesionálni oplakávači vymierajúcich druhov!“ Poďme to zmeniť, kolegovia. Treba niečo robiť!

PaedDr. Valerián Franc, CSc.